

інтереси інших. Водночас, така зарегульованість не повинна призводити до обмежень свободи особистості. Очевидно, що більшість із озвучених питань стосується державного апарату, втручання якого у приватно-правову сферу повинна мати чіткі межі, зумовлені необхідністю перш за все створення умов для реалізації та здійснення всіма і кожним їх прав, свобод та інтересів.

Насамкінець додамо, що урегулювання вказаного сегменту суспільних відносин сприятиме розвитку громадянського суспільства на засадах верховенства права, дотримання прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

1. Ухвала Фрунзенського районного суду м. Харкова від 07 травня 2018 року у справі № 645/2378/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73820305>.

2. Самбор М. Договір про надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку: до постановки проблеми. *Право України*. 2012. № 7. С. 175-183.

3. Самбор Н.А., Самбор А.Н. Телекоммуникационные технологии в образовательном процессе на этапе подготовки студентов педагогических ВУЗов к педагогической практике. *Юридична наука*. 2012. № 11. С. 20-28.

4. Самбор М.А., Самбор А.М. Телекомунікаційні технології на заняттях трудового навчання: сфера застосування та правового регулювання. *Юридична наука*. 2013. № 7. С. 7-14.

5. Самбор М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані із зняттям інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу: підстави для проведення та умови гарантування прав і свобод людини та громадянина як споживача послуг рухомого (мобільного) зв'язку. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1 (4). С. 74-81.

Селіхов Д. А.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії
та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЙ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ООН В ГЕНЕРАЛЬНОМУ ЗАКЛЮЧНОМУ АКТІ 1975 РОКУ ТА ДОКУМЕНТАХ ОБСЄ

У зв'язку із численними порушеннями прав і свобод людини і громадянина у переважній більшості країн сучасного світу, проблема їх захисту залишається такою ж актуальною як і сім десятиліть тому, коли була прийнята і проголошена резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Саме цей історичний документ окреслив найпринциповіші норми права у відносинах між органами державної влади і громадянином.

Найпринциповішою з цього погляду є стаття 1 згаданої революції, у якій зафіксовано положення про те, що «усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах»[1]. У наступних статтях акцентовано увагу на інших вкрай важливих правах і свободах, серед яких «Загальна декларація» називає «право на життя, на свободу й особисту недоторканість» (ст. 3); ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані» (ст. 4); «зазнавати тортур або жорстокого ... поводження» (ст. 4). У ст. 9 сказано, що «ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання». Досить актуальними на сучасному етапі розвитку усіх країн світу є положення ст. 11, яка твердить, що «кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлено у законному порядку шляхом попереднього судового розгляду». Далі декларація заперечує «безпідставне втручання» (ст.12) в особисте і сімейне життя людини; гарантує «право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави» (ст. 13). Суспільно значущими є положення «Загальної декларації про те, що кожна людина має право на свободу мирних зборів» (ст. 20). Ми назвали далеко не усі тези декларації, проте й тих, що ми виокремили, достатньо, щоб зрозуміти, яких зусиль слід докласти низці держав, серед яких, на жаль, є і Україна, щоб забезпечити реалізацію зазначених прав на практиці. Маючи на увазі саме цю обставину, у 1950 році була ухвалена Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод і Європейська соціальна хартія 1961 року.

Значний суспільний резонанс мало підписання у 1975 році у Гельсінкі Загального акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі, під якими стоять підписи 35 країн Європи, США та Канади. Перший розділ цього акту гарантував, що країни-підписанти, включаючи і СРСР, мають забезпечити міждержавні поїздки громадянам по особистим чи професійним причинам, розповсюдження на території держав газет і друкованих видань з інших країн, заохочення обміну технічною інформацією тощо [3, с. 588].

Після проголошення незалежності України наша держава стала активним учасником міжнародних інституцій, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина як на міжнародному, так і внутріполітичному рівні. Так, у 1995 році Україна вступила до Ради Європи, хоч ця організація була створена ще у 1949 році, коли наша держава ще не мала реального, а не декларованого суверенітету. Політично зобов'язуючим документом, орієнтованим на ХХІ століття, стало ухвалення у Стамбулі 1999 року так званої «Хартії європейської безпеки», що має безпосереднє відношення до прав і свобод людини і громадянина у безпековій сфері [5, с.94]. Особливості сучасних світових відносин, невід'ємною частиною яких є захист прав людини, вимагають реалізації на практиці тих принципів, про які йшла мова у документах, схвалених у рамках Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Усі ці документи пов'язують права людини з основними принципами демократії, заснованої на ідеях верховенства права.

Події останніх десятиліть у Росії, Молдові, Грузії, Україні, Білорусі та Азербайджані підтвердили обґрунтованість позиції ОБСЄ щодо тісного взаємозв'язку безпекових питань з основними правами та свободами людини і громадянина [5, с. 696]. Залишається очевидним, що консолідація демократичного устрою у низці держав-учасниць ОБСЄ затягується, а в окремих випадках (як от у Росії та у Білорусі) має місце навіть регрес у цій сфері. Результатом такого становища є справедлива критика інститутів ОБСЄ, проте мають місце і випадки, коли держави що стали об'єктами критики, намагаються мінімізувати її політичні наслідки. У якості прикладу можна навести ситуацію з Росією та деякими іншими державами, які вказують на існуючу, на їх погляд, розбалансованість основних аспектів діяльності Організації на користь гуманітарної сфери. Такий стан справ, на їх погляд, послаблює взаємозв'язок відповідної сфери діяльності ОБСЄ у сферах військово-політичної та економічної безпеки, що породжує, на їх думку, подвійні стандарти, компрометуючи таким чином деякі основоположні принципи Гельсінського акту 1975 року щодо невтручання у внутрішні справи країн-підписантів згаданих вище угод [6, с. XVIII].

Також слід мати на увазі, що основні інститути ОБСЄ, серед яких Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ), Верховний комісар у справах національних меншин та низка інших, що частково конкурують між собою. Так, наприклад, БДІПЛ займається питаннями свободи слова у рамках виборчих кампаній, у той час як при Бюро функціонує контактний пункт з питань народності рома. На практиці виходить так, що множинність інституцій ОБСЄ у сфері людського виміру до певної міри ускладнює оптимальне використання відповідних можливостей Організації.

Як відомо, протягом останніх десятиріч має місце постійний розвиток правозахисних груп і організацій, зростання їх ваги а впливовості навіть у країнах із чітко визначеними диктаторськими режимами. Саме цей факт, з одного боку, розширює коло потенційних партнерів інститутів ОБСЄ, а з іншого – очевидна конкуренція у правозахисній сфері дає підстави говорити про необхідність чіткішого визначення їх місії у тому чи іншому суспільстві. Поряд з цією обставиною має місце і зміна викликів у сфері демократичних інститутів та прав людини і громадянина, адже проблема забезпечення відповідних виборчих процедур міжнародним стандартам згідно положень Загальної декларації прав людини 1948 року, не втратила своєї актуальності, у тому числі і у східних регіонах ОБСЄ, включаючи таких сусідів України, як Російська Федерація та Білорусь. Реакція БДІПЛ на серйозні порушення прав людини може бути більш ефективною при умові надання цьому інституту мандату на використання існуючих механізмів при порушенні цих прав. Таким чином, при порушенні стандартів ООН щодо прав людини БДІПЛ може не лише сигналізувати про наявність певної проблеми, але й діяти як медіатор задля її якнайскорішого вирішення. Бюро має значний експертний потенціал, який дозволяє у разі потреби розробити та запропонувати

відповідним країнам зміни до законодавства, реалізація якого може сприяти вирішенню існуючих у цій сфері проблем. Повноваження контролю за реалізацією взятих на себе зобов'язань держав-учасниць ОБСЄ належить Європейському Суду з прав людини, штаб-квартира якого знаходиться у Страсбурзі. Юрисдикція цього Суду поширюється на усі питання, що стосуються проблеми тлумачення Конвенції про захист прав та основних свобод людини, підписання якої відбулося 4 листопада 1950 року у Римі. Згаданий Суд уповноважений розглядати скарги тільки стосовно дій або бездіяльності держави, а не конкретних фізичних чи юридичних осіб, які можуть не дотримуватись конвенції 1950 року і відповідних до неї протоколів [7, с. 6]. Так, нещодавно, Європейський Суд з прав людини вирішив приєднати до міжнародного позову у справі «Україна проти Росії» ситуацію, що склалась на Донбасі у результаті агресивних дій Російської Федерації у 2014 – 2020 роках, що мало своїм наслідком, зокрема, збиття літака Boeing-777 рейсу МН17 і загибель 298 осіб. Також повідомлялось, що на розгляд Європейського Суду з прав людини Україною подано п'ять міждержавних справ. Одні справи стосуються брутальної окупації Криму та репресій проти кримських татар, тоді як інші мають відношення до військової агресії і порушення прав людини на Донбасі, де з вини Російської Федерації загинуло близько 10 000 цивільних громадян, зруйновані тисячі житлових будинків та кілька сотень заводів, шахт та фабрик. Також є справи щодо незаконного вивозу російською окупаційною адміністрацією дітей-сиріт з Донбасу до Росії, а також захоплення у Керченській протоці українських військових моряків, катерів та буксиру. Як показує практика, судові позови одних держав проти держави-агресора Європейський суд розглядає дуже повільно, проте, на думку ряду аналітиків, покарання порушників прав людини все ж є неминучим. Саме на невідворотності покарання побудована уся міжнародна судова система, яка, втім, потребує подальшого вдосконалення і підвищення її ефективності, чому повинні сприяти усі країни, включно із нашою державою.

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (111) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.

2. Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі

3. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключённых СССР с иностранными государствами. Вып. XXXI. М., 1977. 617 с.

4. Горбатюк С. Роль організації з безпеки і співробітництва в Європі у системі забезпечення соціогуманітарної безпеки // Ефективність державного управління. К., 2017. Вип.2 (51). Частина 1. С. 86 – 94.

5. Безопасность Европы/ Под ред. В.В. Журкина. М., 2011. 752 с.

6. Обязательства ОБСЕ в области человеческого измерения. Варшава, 2011, Т.1. 365 с.

7. Буроменский М. В. Обращение в европейский суд по правам человека практика суда и особенности украинского законодательства. Харьков. 2000. С. 6-7.